

**ION DUMITRIU-SNAGOV, MONUMENTA ROMANIAE VATICANA.
MANUSCRISSE – DOCUMENTE – HĂRȚI, BUCUREȘTI, EDITURA REGIA
AUTONOMĂ “MONITORUL OFICIAL”, 1996, 304 P.**

Această prezentare a volumului **Monumenta Romaniae Vaticana** se bucură de o particularitate: poate fi citită în anul marelui jubileu al credinței – 2000 de ani de creștinism –, invitând totodată la o reflecție asupra semnificației timpului și a istoriei. “În realitate, timpul s-a împlinit prin însuși faptul că Dumnezeu, prin Întrupare, a intrat în istoria omului. Veșnicia a intrat în timp: poate exista o «împlinire» mai mare decât această? Poate avea loc vreo altă «împlinire»?...” Deoarece jubileul vizează înainte de toate “întărirea credinței și a mărturiei creștine”, aceluiași scop bine determinat i se substituie și demersul nostru, sperând, iubiți cititori, să fiți tot mai mult apropiați de “Cuvântul care s-a făcut trup și a locuit între noi”.

“A 113-a aniversare a creării Arhiepiscopiei Catolice de București (până în 1930 episcopie și apoi arhiepiscopie mitropolitană) a oferit fericita ocazie de inaugurare a Expoziției **Monumenta Romaniae Vaticana** în Salonul Sixtin, îngrijită cu deosebită competență și excepțională dăruire de către prof. Ion Dumitriu-Snagov, membru al Academiei Internaționale pentru Studiul Religiiilor (București).

Din studiul documentelor expuse, provenite din Biblioteca Apostolică Vaticană și din Arhiva Secretă a Vaticanului, rămânem surprinși de fecunditatea vieții Bisericii din Daco-Romania, încă din zorii creștinismului european, ca și de tenacitatea cu care a fost apărată credința aici, de-a lungul a aproape două milenii” (p. 7).

Cuvintele de mai sus, din 18 ianuarie 1996, aparțin Eminenței Sale Cardinalului Luigi Poggi, bibliotecar al Sfintei Biserici Romane, fiind inserate în **Proemio-Premessa** (p. 7) care deschide această carte, după o superbă imagine a Salonului Sixtin (p. 4-5). În continuare, sub titlatura **Aniversare**, sunt inserate cuvintele Excelenței Sale Ioan Robu, Arhiepiscop de București: “Pentru noi a fost o obligație de onoare să readucem în memorie cele două milenii ale creștinismului românesc, care și-a apărat și păstrat neștirbită credința în Sfânta Treime din cele mai vechi timpuri, în care originea română se leagă și se confundă cu zorii creștinismului. Aceste fapte istorice sunt atestate de numeroase dovezi scrise, aduse la lumină din documente originale, provenind din colecțiile Vaticanului și expuse acum în **Monumenta Romaniae Vaticana** (Mărturi Românești din Vatican)... Din cantitatea uriașă de materiale descoperite și selecționate de prof. Ion Dumitriu-Snagov, s-au reținut numai opere care oferă o sinteză istorică a creștinismului românesc” (p. 9-10).

În **Introducere**, semnată de autor, acesta afirmă că: “**Monumenta Romaniae Vaticana** este o sinteză a mărturiilor istorice despre români, existente în colecțiile Vaticanului, selecționate cu scopul de a prezenta trecutul Bisericii și relațiile Sfântului Scaun cu un popor creștin de ascendență daco-romană prin geneză, limbă, cultură și tradiție, pe parcursul neîntrerupt a două milenii. Mersul istoric jalonat în acest volum prin documente, manuscrise și hărți urmărește să-l pună pe cititor în contact direct cu piesele originale de importanță majoră în economia culturală a expoziției deschise pentru prima dată în Salonul Sixtin al Bibliotecii Apostolice Vaticane care, pe lângă valoarea intrinsecă de tezaur al Renașterii europene, evocă fapte desfășurate simultan, la Vatican și în România. Semnificativ este chiar anul 1475, prin sintonia faptelor, când Papa Sixt al IV-lea organizează în această sală Biblioteca Pontificală și când principele Ștefan al Moldovei bloca ofensiva temutelor armate otomane în Europa, prin victoria sa de la Vaslui...”

În 1475, Sixt al IV-lea, preocupat de dotarea militară a lui Ștefan, a prelungit Anul Sfânt ca să-l ajute cu fonduri colectate pentru înarmare, recunoscându-l ca «un adevărat atlet al credinței creștine», anihilând strategia otomană de cucerire a Vienei pe varianta de atac prin Polonia.

Expoziția **Monumenta Romaniae Vaticana**, deschisă după 520 de ani în același Salon

Sixtin adaugă așadar un spor de moment festiv la sinteza de istorie românească, în cadrul bimilenar al relațiilor esențiale dintre Biserică și Stat. Salonul Sixtin oferă astăzi un nou stimul pentru cunoașterea vieții religioase a națiunilor creștine, promovează raporturile ecumenice între credincioșii din toată lumea, în serviciul conviețuirii și al toleranței reciproce cu necreștinii și, mai presus de toate, invită la colaborarea cu toți cei care, credincioși sau chiar mai puțin credincioși, depun eforturi pentru pace și înțelegere, cu respect pentru adevăr. În primul său mileniu de viață creștină, regiunea daco-romană a parcurs calea dificilă a găsirii credinței, pentru a-și însuși noutatea doctrinei Mântuitorului Cristos” (p. 11).

“Succesul expoziției **Monumenta Romaniae Vaticana** ne oferă editarea unei elegante crestomații, mai corespunzător cu titlul catalogului exponatelor prezentate de noi la Roma, ca pagini de sinteză a **Mărturiilor bimileniului creștin românesc**. Expoziția a fost găzduită cu bună voința Sfântului Scaun... în **Salonul Sixtin al Bibliotecii Apostolice** între 18 ianuarie și 2 mai 1996 și a oferit spre vizionare în exclusivitate piese originale din inestimabilul tezaur, prin care istoria românilor a fost adusă cu generozitate la cunoștința celor peste două milioane de vizitatori veniți din toată lumea.

Din 26 noiembrie 1996, într-o demnă replică, Muzeul Național Cotroceni din București oferă publicului român sărbătoarea aceleiași expoziții și reprezentarea trecutului bimilenar al Bisericii creștine, din primele sale începuturi pe continent. Ca un favor al istoriei românilor, rememorarea este înobilată prin sărbătoarea de aniversare a Mitropoliei Catolice de București, în ajunul cinstirii cu care omenirea întreagă serbează, pe pământ și în afara orbitei lui cosmice, viața creștină a miliardelor de suflete născute pe planeta noastră, în două mii de ani! Două mii de ani de creștinism!” (p. 255).

Începând din 14 iulie 1998 expoziția **Monumenta Romaniae Vaticana** a fost găzduită timp de mai bine de două luni, până în 21 septembrie 1998 și de către Muzeul Județean de Istorie “Iulian Antonescu” din Bacău. Trebuie să menționăm aici excelenta colaborare dintre prof. Ion Dumitriu-Snagov și muzeograful Anton Coșa atât în momentele pregătirii și organizării expoziției, cât și ulterior, pe întreaga perioadă a prezenței acesteia la Bacău.

Studiul **Monumenta Romaniae Vaticana** începe din perioada Apostolilor: “mărturiile, uneori inedite, însoțite de comentarii care ne descoperă realitatea în toată autenticitatea, subliniind eforturile depuse de Biserica bimilenară, eforturi care fac polemicile sterile, lipsite de importanță, născute din slăbiciuni omenești și deseori șterse din memoria colectivă, de neglijat în atmosfera unei Biserici existente astăzi în toate regiunile lumii.

Evoluția spirituală a României creștine constituie un fenomen demn de atenție deosebită, în cadrul unei Biserici care depășește parohialismele și se pronunță cu autoritate în probleme care interesează însăși supraviețuirea genului omenesc. Figurile lui Dionisie Exiguul și Ioan Cassian, care din basilicile din Dobrogea au intrat în corul Părinților Bisericii universale, scoț în evidență faptul că nu există Biserici mici și Biserici mari, ci numai Bisericile lui Cristos unite în pasiunea pentru adevăr” (p. 11).

“Cel mai vechi document dintre cele 152 de piese expuse (opere rare sau inedite, de mare valoare artistică și istorică) provine din secolul al IX-lea și descrie Viețile Sfinților...” (p. 7).

Amintim apoi “operele lui Poggio Bracciolini, Flavio Biondo sau Paolo Pompilio care descoperă în secolul al XV-lea că «limba română este cea mai apropiată de latina vorbită», iar ultimul a încercat să alcătuiască un glosar al limbilor neolatine din ultimele șapte secole (până astăzi neregăsit).

În aceeași perioadă, Papa Pius al II-lea a creat opera sa istorică **In Europa** (în 1458), reluată apoi în incunabulul cel mai răspândit al Cronicii de la Nürnberg. El a tratat originea daco-romană a românilor, conservarea limbii, precum și continuitatea lor etnică în cele trei principate: Moldova, Valahia și Transilvania...

Ideea latinității limbii române, reluată, difuzată și promovată în mediul italian de Pius al II-lea, a avut răsunet în operele multor autori din Principatele Române, dintre ale căror manuscrise unele au fost selecționate pentru expoziția de la Vatican: Giovanni Mezerzius, Filip de Ciuta, Georg Reicherstorffer” (p. 12).

“Numeroase manuscrise românești aparțin epocii de legătură între secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, frumoase exemplare miniaturale dovedind responsabilitatea creatorului pentru opere de posteritate. Dintre cele prezentate în expoziție menționăm: **Ceasornicul Domnilor**, în redactarea lui Nicolae Costin, într-o copie făcută pentru Biv-vel Vomnicul Ion Neculce în 1732. Alături de acest manuscris, stau **Predicile** mitropolitului Varlaam, lucrare tipărită în anul 1643: este copia timpurie a uneia din operele cele mai răspândite în epocă și cu valoare de standard lingvistic și cultural românesc, podoabă la nivelul operei de morală religioasă.

Manuscrisele cu caracter liturgic, care prin definiție au fost modele unificatoare în plan cultural, pentru toată zona geopolitică românească, prezintă particularități lingvistice transilvane și, deși sunt specifice ritualului ortodox, ele au ajuns în colecțiile Vaticanului prin folosirea rituală a Bisericii Greco-Catolice române.

Documentele, care provin în mare parte din **Arhiva Secretă a Vaticanului** și din S. Congregație De Propaganda Fide, sunt oglinzi paralele ale realităților politico-sociale și religioase, de la amănunte din viața de parohie sau mănăstire, până la problemele complexe ale Școlii Ardelene, ale răscoalei lui Horia din 1784, sau până la confruntările misionarilor care, risipiți prin satele Moldovei, se disputau între misiunea de pastorație a italienilor veniți să propage credința catolică și expansiunea șovină finanțată de politica statului maghiar de adjudecare teritorială prin catolicizare.

Un mare avantaj pentru populație a fost organizarea prin Biserica Greco-Catolică Română a învățământului public de viziune iosefinistă, care a făcut din Blaj un important centru al noii pedagogii europene la sfârșitul secolului al XVIII-lea și al redeschiderii conștiinței naționale române. Emanciparea intelectuală nu s-a dezvoltat însă în sensul **Kulturkampf**-ului, ci a evoluat la dimensiunile de masă în direcția perfecționării conștiinței a unității romanice printr-o sinteză eficientă în **limes**-ul daco-roman.

La nivel ecleziastic, realitatea unirii se va dovedi necesară în timp, începând din anul 1817, prin recunoașterea ei definitivă în chip oficial prin Bula **Ecclesiam Christi ex omni lingua** din anul 1853. Atunci Pius al IX-lea a instituit **Provincia Eclesiastică Greco-Catolică de Făgăraș și Alba Iulia** pentru Români, cu sediul mitropolitan la Blaj, cu acordul episcopilor latini din Ungaria și din Transilvania, recunoscută de împăratul Francisc Iosif I, formând o unitate etnică împreună cu regiunile învecinate (Banat, Crișana și Maramureș). Totodată se consacră separarea jurisdicțională a acestui teritoriu de primatul Arhiepiscopiei de Strigonium (Esztergom), trecând sub dependența directă a S. Congregației De Propaganda Fide din Roma, în limitele etnice corespunzătoare.

Inițiativa generației de la 1848 de modernizare a statului a cuprins și învățământul public. Modelul școlilor catolice a fost un transplant preferat în spațiul românesc; **Oarșanele Engleze**, **Frații Școlilor Creștine** și **Asociația Tinerilor Catolici (Kolpingwerke)** au fost pionierii metodelor de educație publică cele mai moderne.

Reorganizarea administrativă ecleziastică din anul 1853 a anticipat cu treizeci de ani o altă inițiativă, de această dată în regatul României, proclamat în anul 1881, după **Tratatul** de la Berlin din 1878. Prin această măsură, luată de Papa Leon al XIII-lea, Vicariatul Valahiei, cu sediul la București, a fost promovat la rangul de Arhiepiscopie (1883) și Vicariatul Moldovei la Dieceza de Iași (1884)... Ca și **Provincia Eclesiastică de Făgăraș și Alba Iulia**, Arhiepiscopia de București, împreună cu Episcopia de Iași, au intrat sub jurisdicția aceleiași S. Congregații De Propaganda Fide. Prin aceste măsuri a fost creată o unitate teritorială de jurisdicție administrativă ecleziastică comună în limitele naționale pe care, după 37 de ani, le-a recunoscut și **Tratatul Internațional de la Versailles**-
<http://www.cimec.ro> / <http://cmiabc.ro>

Trianon din 1920 (reconfirmate și prin Tratatul de la Paris din 1947)” (p. 14).

“**Monumenta Romaniae Vaticana** este o invitație a Bisericii la meditație, la adâncirea examenului propriei conștiințe prin cuvântul lui Isus care ne-a înnobilit gândirea prin iubirea aproapelui. Astfel creștinismul românesc, frământat periferic de ereziile primelor veacuri, a urmat propria-i ascensiune, forțat la izolare de năvălirile ginților, dar cu fermitatea de cuget în perspectiva unei profunde constanțe religioase și lumina efortului în rezistența morală.

Într-o operă de avangardă adusă de noi în expoziție și supusă examenului public, realizată de un adevărat campion în rezistența morală, intitulată **Illustrium poetarum flores collecti...**, episcopul Ioan Inocențiu Micu-Klein antologa în 1753 un tezaur de înaltă înțelepciune universală: rădăcini de morală creștină din poezia a 25 de autori latini precreștini. Manuscrisul, în cele 236 pagini cuprinde sinteze filosofice de largă consonanță în exponatul original, prezent în Vatican după lungi itinerari în timp și în spațiu. Așa se explică, în tezaurul episcopului Micu, numeroase citate din **Tristele** și **Ponticele** lui Ovidiu, în care el se regăsește cu demnitate în frământările marelui său exil...: «Nu știu cu ce dulceață ne atrage pământul natal și nu ne lasă să-l dăm uitării».

Fragmentul din Ovidiu este însă și mai plin de semnificație când, în scrisoarea din 27 noiembrie 1756 către episcopul Petru Pavel Aaron, Ioan Inocențiu Micu-Klein continua: «Zilele mele sunt spre asfințit și aș vrea ca sufletul meu, în timpul când se va despărți de trup, să fie încredințat Creatorului prin rugăciunile și liturghiile voastre și oasele mele să aștepte obșteasca înviere în mănăstirea voastră din Blaj...» (p. 265). Ca un act de dreptate postumă, rămășițele pământești ale episcopului Ioan Inocențiu Micu-Klein vor fi aduse în țară și vor fi reînhumate abia pe 19 octombrie 1997 în Catedrala Greco-Catolică de la Blaj.

“Itinerarul expoziției se încheie cu o serie de hărți geografice de epocă, începând cu fragmentul din **Tabula Peutingeriana** (sec. III) privind șoselele romane din Dacia, pentru a continua cu un însemnat număr de hărți (în mare majoritate hărți nautice), din secolele XIV-XVI. Ele îmbogățesc cunoașterea teritoriului românesc și relațiile românilor cu restul continentului european, în unele cazuri ajungând la o însemnată precizie geografică, de exemplu Delta Dunării, în harta lui Pietro Vescontii din 1321. Este demn de menționat și mapamondul lui Matteo Ricci S.J., elaborat în China care, deși cu imagine distorsionată, atestă pentru prima dată cunoașterea Țărilor Române în Extremul Orient.

Expoziția **Monumenta Romaniae Vaticana** se află sub patronajul **Madonei Române** din manuscrisul **Vatican Român – 6**, marturie splendidă a artei și simbol al spiritualității unui întreg popor... **Madona Română** dovedește în același timp bogăția izvoarelor istorice românești în Colecțiile Vaticanului și, prin ele, esența intimă a unei vechi națiuni creștine și iubitoare de pace” (p. 15).

Volumul mai cuprinde, alături de manuscrise, documente și hărți de o impecabilă reproducere fotografică și un **Cuvânt la ediția a II-a** (p. 255-285); o **Notă de ediție** (p. 286); un **Index de referințe cronologice: documente și ilustrații, hărți** (p. 287-292); un **Index privind istoria românilor cu date ale vieții creștine din spațiul lor geopolitic, din primul secol până la sfârșitul secolului al XV-lea** (p. 293-295); un **Index onomastic** (p. 297-300); o **Bibliografie selectivă** (301-302) și o pagină de **Sigle și abrevieri** (p. 303). Menționăm de asemenea faptul că textul volumului este bilingv: român și italian.

Suntem fericiți și onorați în același timp să putem prezenta această remarcabilă lucrare referitoare la cele două milenii de creștinism românesc într-un **An Sfânt**, un **An Jubiliar**, cum este anul 2000, și aceasta, cu atât mai mult cu cât, mai presus de toate, credem noi, jubileul trebuie să-i motiveze pe creștini ca să “rămână înrădăcinați și întemeiați în iubire” urmându-L astfel “în toate pe Cristos”, făcând “totul în Cristos”, care este “Calea, Adevărul și Viața”.